

В Азербайджані в Новруз популярні народні вистави за участю персонажів Коси (рідкобородого) та Кечала (лисого). Слухають напівречитатив-напівспів Коси, який при цьому спотикається, вдає, що падає, корчить пики. Речитатив співається і Косою та його помічником Кечалем, який славить вміння Коси: «А коса таке витворить, Козу на барана перетворить». Коса одягає смішне вбрання з повсті, відкриті коліна та лікті обмазує глиною та сажею, на голові довговуха шапка, обличчя прикриває маскою та бородою, на поясі висять різні прикраси. До живота прив'язує подушку, щоб бути товстуном.

Те, що ми розказали про світкування Новрузу, відкриває лише дуже невелику частину з безлічі найцікавіших культурних традицій Азербайджану. Знайомство з давніми національними культурними традиціями, поширення їх сприяє зміцненню національної ідентичності азербайджанців. Звідси виникає розуміння значущості нашої культури як складової у субкультурі глобальної цивілізації.

Список джерел:

1. Алієва З.Д. Азербайджансько-українські літературно-культурні взаємини (кінець ХІХ-початок ХХІ ст.): автореф. дис. канд. філол. наук. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2020.
2. Купчик О.Р. Азербайджан крізь призму минулого й сьогодення. Київ: Логос, 2020. – 122 с.

ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНІ СЛОВА АБО «ХИБНІ ДРУЗІ ПЕРЕКЛАДАЧА»

Оджедиран Онемі Израел (Нігерія)

Науковий керівник – старший викладач Тараненко В.В.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

м. Харків, Україна

При вивченні іноземної мови ми часто схильні переносити наші мовні звички на чужу мовну систему. Рідна мова, міцно вкорінена в нас, штовхає на

помилкові аналогії. В області лексики вплив рідної мови особливо відчувається в явищі, яке отримало назву «хибні друзі перекладача». За останні роки зріс інтерес дослідників до категорії слів, які називаються в літературі з перекладу «хибними друзями перекладача» (калька з французького *faux amis du traducteur*), т. з. міжмовні відносні синоніми подібного виду, а також міжмовні омоніми і пароніми. При перекладі цієї категорії слів можуть відбуватися помилкові ототожнення, оскільки міжмовні аналогізми мають деяку графічну (або фонетичну), граматичну, а часто і семантичну спільність. Аналіз прикладів «хибних друзів» показує, що найбільша кількість помилок виникає при перекладі інтернаціональної лексики.

Інтернаціональні паралелі характеризуються спільністю смислової структури і тому легко ототожнюються при перекладі. Однак в результаті таких ототожнень нерідко виникають помилкові еквіваленти, оскільки поряд зі спільністю в їх смислових структурах є й істотні відмінності, про які перекладач часто забуває. Слід зазначити, що історично «хибні друзі перекладача» є результатом взаємовпливів мов, в обмеженому числі випадків можуть виникати в результаті випадкових збігів, а в споріднених, особливо близькоспоріднених, мовах ґрунтуються на споріднених словах, що походять з загальних прототипів мови-основи. Їх загальна кількість та роль кожного з можливих джерел в їх утворенні виявляються різними для кожної конкретної пари мов, визначаючись генетичними та історичними зв'язками мов. У французькій, іспанській, англійській та українській мовах слова цього роду в переважній більшості випадків являють собою прямі або опосередковані запозичення із загального третього джерела, часто це інтернаціональна або псевдоінтернаціональна лексика або паралельні похідні від таких запозичень. Значно менше представлені результати власне франко-, іспано- й англо-українських мовних контактів: слова французького, іспанського та англійського походження в українській мові та українського походження у французькій, іспанській та англійській, хоча серед запозичених слів цієї групи іноді

спостерігаються істотні розбіжності зі словами-зразками, що ускладнюють носіям мови-джерела розуміння, здавалося б, «свого» слова в іншій мові. Українська мова запозичила з французької досить багато слів. Дізнаючись про відповідності типу локомотив – locomotive, студенти звикають до думки, що так і повинно бути, що подібні паралельні французькі слова є «друзями» як за змістом, так і за формою.

Насправді не всі французькі слова, потрапивши до української мови, зберегли свої вихідні значення. Втративши колишні семантичні зв'язки, запозичене слово легко приймає нові значення, відмінні від значення етимона (траса: дорога, trace: слід). Іноді слово, запозичене з французької мови багато років тому, не змінює свого значення в українській мові, а французька замінює його іншим словом. Наприклад, слово parade у французькій мові вже не вживається в значенні «військовий парад». Особливу увагу слід звернути на псевдофранцузькі слова, яких насправді у французькій мові не існує. В українській мові можна почути такі слова, як: авантюрист, інструктаж, маршрут, бельетаж, які дійсно за структурою схожі на французькі. Тоді як по-французьки слід сказати: aventurier, instruction, itinéraire, premierbalcon, тобто вживати або слово з тією ж основою, але з іншим суфіксом, або слово, яке має зовсім іншу основу. Помилкові «друзі перекладача», констатує І. Смущинська [1, с. 14], вводять в оману не тільки початківців-перекладачів, а й досвідчених майстрів. Насправді, як відзначають багато дослідників цієї лексичної категорії, «хибні друзі перекладача» здатні вводити в оману не тільки людей, початківців вивчення мови, але й таких, які погано володіють нею. Також небезпечно це мовне явище і для осіб, які впевнено і практично задовільно користуються іноземною мовою, і навіть іноді для фахівців-філологів (у тому числі лексикографів, перекладачів-професіоналів, викладачів). Так виникають численні помилки, що направляють перекладача до семантичних калюк і випадків порушень лексичної сполучуваності або стилістичного узгодження не

тільки в процесах користування іноземним мовленням, а й при перекладах на рідну мову.

Смислова структура висловлювання здається перекладачеві цілком очевидною, але насправді вона може мати зовсім інший зміст. Особливо це актуально для усного перекладу, при якому дуже важливим навиком професійного перекладача є навик переключення з однієї мови на іншу. Однією зі закономірностей функціонування цієї навички є те, що навик переключення віддає перевагу формально-знаковим зв'язкам. Маються на увазі прямі зв'язки між еквівалентами двох мов при перекладі без ідентифікації денотата (ситуації). Ця закономірність призводить до парадоксального висновку, що смисловий аналіз, який необхідний для уникнення помилок в явищі «хибних друзів перекладача», стає чинником, що гальмує функціонування навички переключення. У цьому полягає одна з суперечностей діяльності усного перекладача. Відмова в цілому ряді випадків від денотативних зв'язків (смисловий аналіз) підвищує ефективність функціонування навички переключення, але ігнорування денотата призводить до таких помилок, як «буквалізм» (дослівний переклад).

Необхідно зупинитися на п'яти аспектах, в яких прийнято розглядати «хибних друзів перекладача»:

1. Семантичний аспект – семантична розбіжність значень паралельних слів. Ця група є найбільш типовою і численною. У цій категорії слід розрізняти розбіжності у всіх значеннях: вінегрет – vinaigrette (соус, заправка для салату), сода – soda (питна вода), а також розбіжності часткові: *auditoire* – збігається зі словом аудиторія в значенні «слухачі», але українське слово має ще значення «клас», «приміщення», в цьому значенні французьке слово *auditoire* стає для української мови «хибним другом перекладача».

2. Фразеологічний аспект – контекстуальні «хибні друзі перекладача». В цьому випадку французькі слова є помилковими тільки в певних фразеологічних поєднаннях. Так українське слово «паніка» відповідає

французькому *panique*, але «впадати в паніку» передається дієсловом *s'affoler*, армія – це *armée*, а ось «служить в армії» перекладається, як *faire son service militaire*.

3. Стилiстичний аспект – в цьому випадку українсько-французькі пари слів відрізняються стилістично, маючи приблизно однакові значення. Найчастіше французький етимон нейтральний, а українське слово швидше за все застаріло і набуло іронічного характеру. Таке слово в українській мові часто вживається в стилістичних цілях як в літературній, так і в розмовній мові. Порівняйте, апартаменти – *appartement* (квартира), баталія – *bataille* (битва), вояж – *voyage* (подорож). Іноді французька «паралель» належить професійному стилю мовлення і дорівнює, як правило, науковим термінам з обмеженим вживанням, в той час як українська «паралель» є повсякденним словом. В цьому випадку виходить, що *kérosène* (очищений керосин), *compas* (циркуль, морський компас), *mixture* (суміш, склад) не відповідають по стилю українським загальноновживаним «керосин», «компас», «микстура» і є для нас в цьому сенсі «хибними друзями». Справжніми еквівалентами українських слів є *pétrole* (газ), *boussole* (компас), *potion* (мікстура).

4. Формальний аспект – різне суфіксальне оформлення однакових слів часто сприяє появі помилкових еквівалентів. Так, суфікс *-іст* є інтернаціональним, і деякі збіги типу гуморист – *humoriste*, оптиміст – *optimiste* дозволяють зустріти у людей, які вивчають французьку мову, побудову за помилковою аналогією слів типу «*artilleriste*», «*cavaleriste*» замість *artilleur* (артилерист), *cavalier* (кавалерист). Аналогічно, якщо «кандидатура» – це *candidature*, то «партитура» теж звучить як «*partiture*» замість *partition*. Іноді українському слову відповідає похідне не тільки з іншим суфіксом, а й з іншою основою або ж перифразою (дирижер – *chefd'orchestre*). У деяких випадках, досить рідкісних, повному українському слову буде відповідати скорочене французьке, наприклад: «трамвай» – *tram*, французьке ж *tramway* належить до професійного стиля.

5. Етнографічний аспект – слова, запозичені з французької та інших мов, сьогодні висловлюють предмети та явища, типові тільки для українського життя, і тому важко перекладаються на французьку мову. Наприклад, «брикет» (харчовий), сам по собі, не існує у французькому житті, і можна говорити лише про його приблизний еквівалент – *sachet (desoupe)*. Такі слова як «агитувати», «активист», «фельетон», «інтелігент» та інші, що прийняли трохи інше значення в українській мові в зв'язку з радянськими та пострадянськими реаліями можуть бути переведені на французьку мову лише приблизно в зв'язку з відсутністю повних аналогів у французькій мові. У зв'язку зі злободенністю проблеми «хибних друзів» були створені спеціальні словники. Словники цього роду об'єднує та особливість, що вони не замінюють – для розглянутих слів – звичайних двомовних словників, а є збірниками своєрідних, нерідко вельми цінних, але часом випадкових коментарів до них [2, с. 37].

Такі коментарі спрямовані на попередження помилок при користуванні іноземною мовою, іноді – на підвищення якості перекладів на рідну мову та навіть просто на підвищення культури рідної мови. У теоретичному та практичному відношеннях більш корисні словники «хибних друзів перекладача», що дають опис всіх значень, властивих кожному слову, та відображають його стилістичні, емоційно-експресивні, найважливіші граматичні характеристики та лексичну сполучуваність.

Список джерел:

1. Смущинська І.В. Інтернаціоналізми та «хибні друзі» як проблема перекладу. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження та перспективи*. 2010, вип. 27.
2. Турчина А.А. Лексична міжмовна омонімія у слов'янських мовах. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур*. Випуск 17. Київ, 2012. С. 121-126.